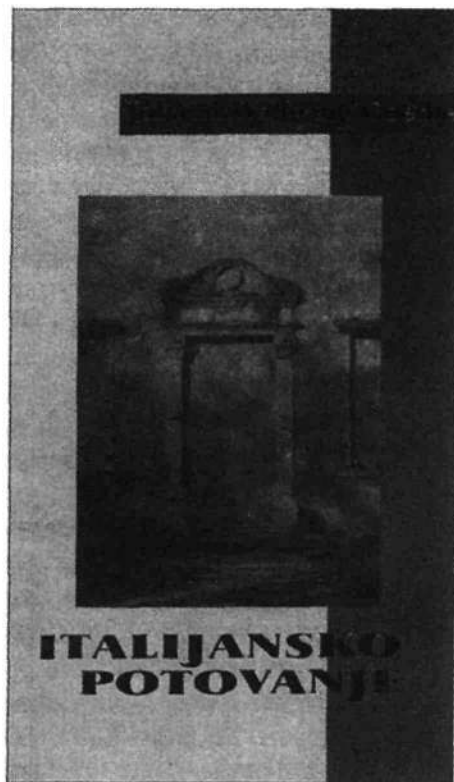

“Pisati bi moral s tisoč pisali”

Johann Wolfgang Goethe: *Italijansko potovanje*; Cankarjeva založba 2000 (Zbirka S poti), izbrala in prevedla Stanka Rendla

Vsem, ki so se v preteklih letih zaljubili v potopisno zbirko Cankarjeve založbe, velja opozorilo: Goethejeva verzija Italije ne odpira le prostorske, temveč tudi časovno dimenzijo. Po vrsti bolj ali manj sodobnih avtorjev je prišla do besede dvesto let starejša optika. V igri so dežele in stoletja. Potem ko smo se nagledali grškega sonca, irskega dežja in beneške megle, se vizije Millerja, Bölla, Brodskega in drugih dopolnjujejo z ahasversko

razsežnostjo, s palimpsestnimi vizijami. Ne glede na količino časovja, ki jo je sposoben pretovoriti kvaliteten potopisec, je preteklost iz prve roke seveda nekaj povsem drugega.

Kdor bo pričakoval skicirko popotnega slikarja, se ne bo posebno zmotil, zapiski v resnici spominjajo na študije neutolažljivih vizualcev pred izumom fotografije. Mestoma pa preraščajo v oljne podobe, kjer so na ozadju veličastnih ruševin upodobljeni pastirci pri plesu in kresu: mitološka preteklost se dopolnjuje z zavzetim upodabljanjem spremenljivega vremena, ki vso to brezčasnost prestavlja v določeno uro dneva. Da šok ne bo prehud, se upodablja večerno nebo s svetlobo, ki še posebej navaja k meditacijam o večnosti in minljivosti. Popotni dnevnik slavnega genija je pisan v poznih urah, posebnosti tedanjih prenočišč, ki jih od časa do časa pikro komentira, pa se dandanes berejo prav tako romantično kot pogled na jezero, ki ga “plemeniti Vergilova vrstica”.

Kot je znano, imajo potovanja v Italijo častljivo tradicijo, saj je že srednji vek premogel pravcate turistične vodnike po Rimu, tako imenovane Mirabilie. V osemnajstem stoletju je bil tovrsten podvig, *grand tour*, malodane obveznost vsakogar, kdor je dal kaj nase, pa naj je šlo za resnično poglobljeno potrebo lepe duše ali zgolj za mondano zabavo. Sedemintridesletni Johann Wolfgang si je od te pustolovščine očitno dosti obetal, “kajti kakor je jezero vse globlje, čim dlje bredemo vanj, tako je tudi z ogledovanjem tega mesta”. Podobnih pomislekov je v knjigi vse polno. “Milost muz, kakor tudi demonov, nas ne obišče vselej ob

pravem času," izvemo malo pred tem. Posebno težo jim daje dnevniška oblika zapisovanja, ki naporna nihanja med evforijo in obupom ohranja sveža, brez pomirjevalnih učinkov kasnejše redakcije: "Tu je Ariosto bival nezadovoljen, Tasso nesrečen, mi pa mislimo, da se poduhovljamo, ko obiskujemo ta mesta." Nesporazumi med severno in južno mentaliteto so že kar ponarodela čenča: Goethejeva verzija nam pričara zgrožene oči zakrknjeno godrnjavega protestanta. "Neznansko podzidje babilonsko drugo vrh druge postavljenih cerkva, kjer počiva sveti Francišek, sem z odporom pustil na levi, kajti pomislil sem, da bi tam notri utegnili žigosati glave takšnih, kakršen sem jaz." Smešna jezljivost pa mu skozi prizore, kjer lahko občuduje "neizogibno, nehoteno bivanje" Mediterancev, popušča, in ob misli na utesnjeno vegetiranje rodnega severa postane že neznatna.

Tedanja Italija je bila za Goethejeve oči v veliki meri terra incognita, skozi katero se je treba prebijati s čuječnostjo kartografa ter z močjo in žilavostjo pionirja, "kajti na Rim se lahko pripravite samo v Rimu ... kar že dolgo poznam na podobah in risbah, bakro- in lesorezih, v sadri in pluti, stoji zdaj družno pred menoj ... stare misli so postale tako določne, tako žive, tako povezane, da lahko veljajo za nove." V času, ko je umetnostni imidž Italije za potrebe turizma izdelan do zadnje podrobnosti, skupaj z zbanaliziranimi variantami pa že nekoliko sumljiv in iztrošen, si je težko predstavljati vzdušje veselega kaosa in učene evforije, patosa in pustolovstva, ki je obvladovalo konec 18. stoletja. Prav v tem času se je Winckelmann

boril za znanstveni pristop arheologije, ki se je tudi v praksi končno pričenjalo osvobajati slučajnosti in barbarskih prijemov, čeprav se je veselo razkopavanje po vrtovih in vinogradih še kar nadaljevalo, upanje v vedno nove najdbe pa vse bolj cvetelo, in po navadi ne zaman. V restavratorskih delavnicah so se, premožnim zijalom na ljubo, antični fragmenti obdelovali na sumljive načine, človeštvo pa je pravkar dočakalo Pij-Klemenov muzej, prenapolnjen s papeškimi zbirkami: ob tem se je nezadržno uveljavljala tendenca po sistematičnih prikazih, ki se vse bolj odpirajo tudi javnosti.

V knjigi je tako vse polno detajlov, ki jih današnji potopisci, računajoč na sorazmerno omikanost svojih bralcev, lahko izpuščajo ter na ta račun razvijajo široke vizije brez utrudljivih naštevanj. V Goethejevem času pač ni bilo samoumevno, da že sama omemba Italije priključuje Davidove proporce in ostanke Koloseja; pedantnost njegovih opisov meji že na zaklinjanje. Mnogo tega, kar je danes muzejsko prezentirano in umetnostno klasiificirano, je tedaj še pokrivala tema, po drugi strani pa ni več mogoče videti marsičesa od vsega, kar je v tistih časih prevzelo Goetheja. Ne samo prevažanje s kolesljem, ki človeka nervira povsem drugače kakor avtoceste (in Goethe se je nad vožnjo pritoževal ves čas), med prizori neke minulosti najdemo tako pretresljivo preprostost tedanjega stanovanjskega standarda kot tudi danes že povsem nedosegljivo grandioznost verskih obredov. Cecilijino cerkev je našel vso ovešeno z rdečim žametom, zlatimi trakovi in vezeninami, nabito z ljudmi in napolnjeno

z mogočno glasbeno spremljavo. Če si obenem predstavljamo njegov "stari dar, da gledam svet z očmi slikarja, čigar podobe so se mi pravkar vtisnile", je podoba najvišje možne realiziranosti že domala popolna, in ko ga mimogrede bogato okrašeni steber napelje na nove misli, je skladnost med potovanjem in gibljivostjo duha že nedosegljiva.

Kulturno preobilje, pa kolikor vzpodbudno že zna biti, je v njegovi dojemljivosti sijajno uravnoteženo s potepanji, kjer je na delu zgolj genius loci: tihotno svitanje v Tridentu, mesečina v Rimu, polnočna pesem gondoljerjev. Male skrivnosti psihohigiene? Mimogrede nam zaupa, da je "vedno doslej uporabljal geološki in krajinski vidik, da bi potisnil vkraj moč domišljije in občutke in si ohranil prost, jasen pogled na kraj ... Oči imam vedno odprte in si močno vtiskujem predmete. Če bi bilo le mogoče, ne bi rad presojal."

Napetost, ki je mestoma že magična, izhaja iz njegovega pogleda, zaslepljenega s krasotami in pomenljivostmi, po drugi strani pa iz razočaranja nad silami spomina, iz želje, da bi v sive celice vrezal obrise preslavnih podob, da bi si duhovno za vedno prisvojil mogočnost trgov, bravurozne detajle stebrov, odtenke genialnih platen. Naval lepote, ki se danes spričo varljive vsemogočnosti reprodukcijjskih tehnik pri povprečni dojemljivosti zdi potolažen, je moral na živce zadnjega univerzalnega genija učinkovati z vso silovitostjo. Doživetja so ga, kot pravi, spremenila "globoko do kostnega mozga", ga napolnila z nečim, kar sam imenuje "krepost", z novim življenjem

in podjetnostjo, vizijami in veličino, obenem pa globoko porazila. Ob vedno novih in novih čudesih je moral priznavati nemoč svoje fantazije in obenem hrepeneti po nečem tako banalnem, kot je danes fotografija. "Ko bi le bilo kako sredstvo, s katerim bi si lahko take podobe zares učvrstil v duši!" In kaj bi na njegovem mestu rekel Japonec, ki bi se brez trotlkamere znašel iz oči v oči z mojstrovinami? Po vsej verjetnosti bi tudi on zavzdihnil: "Nikar mi ne zakrivajte sonca višje umetnosti in čiste človeškosti."

Lucija Stepančič

Posebna številka

Naročniki Sodobnosti bodo aprila 2001 prejeli tudi posebno, dvojezično številko revije Pisatelji za mir/Writers for Peace, v kateri se bodo na več kot 300 straneh predstavili izbrani sodobni pesniki, prozaisti in esejisti iz Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Črne gore, Srbije in Makedonije. Posebna številka, eden prvih korakov k ponovnemu zblizanju nekoč prijateljskih in sorodnih književnosti, bo ob pomoči sponzorja izšla v nakladi 4000 izvodov in bo razposlana na več tisoč naslovov na vseh celinah sveta (narodnim in strokovnim knjižnicam, univerzam, javnim ustanovam, pomembnejšim založbam). Naročniki bodo posebno številko prejeli gratis, kar je dodatni razlog, da (če niste že naročnik) čim prej pokličete 01 230 26 95 ali 080 11 08.